

Batthyány Bálint

„Krumplinemzetség”

Négy-öt éves koromból származnak az első, hiányos emléktöredékeim. A Bakonyban éltünk akkor édesanyámmal, a nagyszülőknél, apám nélkül, aki éppen a Szovjetunió „vendégszeretetét” élvezte valahol Szibériában.

Emlékszem nagyapámék gyönyörű vadászházára egy kis tanyán, Gézaházán, a cseszneki vár közelében. Most is gyakori látogatója vagyok a környéknek. Emlékszem az első rendőri látogatásra, amikor nagyapámat elvitték a veszprémi börtönbe, és a másodikra is, amikor házkutatást tartottak nálunk. Velem kedvesek voltak a rendőrök, és megkérdezték, hogy tudok-e már focizni. Nem úgy szegény Erzsébet nénémmel, nagyapám aggszűz nővérével, aki

szintén velünk élt akkor. Tőle ezt kérdezték: „Na, mi van, mama, maga meg mit keres itt?”

„Kérem, én itt a fivéremnél élek most”, volt a válasz. „Jobb lenne, ha minél előbb elhúzná a csíkot.” Erzsébet néni ezt nem értette, és visszakérdezett: „Mit húzzak meg, kérem?” Mert ő mindig, mindenkivel udvarias volt.

A házat és a hozzá tartozó kis birtokot elvették, nagyapámat rövid idő után kiengedték, és mi a közeli Bakonyszentkirályra kerültünk, egy kétszobás, szalmatetős, agyagpadlós kis házba. Az árnyékszék a kert végében volt.

Számomra ez az átmenet szinte zökkenőmentes volt. Az akkori rendszerváltás nekem nem okozott gondot. Az emberek körülöttem olyanok voltak, mint azelőtt, szerettem a falut, a szomszédokat, na meg a fekete gatyás, mezítlábás 'bajtársakat'. Nagyapám a falu Laci bácsija volt, mindenki szerette, beleértve a párttitkárt is. Volt egy kis szíjgyártóműhelye – ezt a mesterséget az első világháborúban tanulta ki –, ahol az erdészeti lovak szerszámaikat javította. Ebből éltünk, na meg abból, hogy az édesanyám az erdészeti faiskolában dolgozott.

Azért éreztem, hogy mi kissé mások vagyunk, mint a szomszédok, minket általában nagyon nem szeretnek a falunkon kívül, mert mi népryúzóok voltunk, nekünk be kell fognunk a száunkat, jobban, mint a többieknek, nekünk bűnhődnünk kell a tetteinkért. Egyrészt mert ezt tanultam az iskolában, másrészt mert otthon is gyakran hallottam, hogy ezt vagy azt a rokont letartóztatták, kitelepítették. Emlékszem a közelben lakó, Erdélyből származó Ugron család esetére, amelynek egyikével-másikával gyakran találkoztunk. Velem egykorú gyermekeik voltak, köztük Anikó. Édesapját, Istvánt elvitte az ÁVH, államellenes összeesküvéssel vádolták. Amikor találkoztunk, én rákérdeztem. Anikó gyönyörö-

rű, ízes Veszprém megyei tájszólással közölte velem: „Eevitték a komonisták, de ne mondd meg senkinek, mert téged is eevisznek.”

Egyébként nemigen politizáltunk, illetve, amikor valamiről beszéltek, amiről nekem nem kellett tudnom, akkor ezt németül tették. Közben Erzsébet néni elkezdett engem is németül tanítani, és egy-két év múlva, mikor azt hitték, hogy én már értek németül, akkor átváltottak franciára.

Körülbelül öt évig tartott ez a bakonyi idillikus élet, nekem sokkal hoszabbnak tűnik a mai napig is. 1955 őszén hazajött az édesapám. Tíz évig volt vendégségben. Én nem emlékeztem rá, úgyhogy meg kellett szoknom, de ez nagyon hamar megtörtént, és élete végéig, 1998-ig, a lehető legjobb, szinte baráti viszonyban voltam vele. Szüleim ezt követően Budapestre költöztek, apám munkát keresett, engem, aki akkor fejezte be a nyolcadik általánost, beírtattak az esztergomi ferences gimnáziumba. Ez volt az első nagy változás az életemben, amit hamarosan követett egy még sokkal nagyobb, az 1956-os forradalom, a menekülés, az emigráció.

Első külföldi állomásunk az ausztriai Burgenlandban apám egyik testvérének a kastélya volt, ahol ebédnél és vacsoránál az ételeket felszolgálták. Emlékszem a gyümölcsöstálakra, tele számomra ismeretlen dolgokkal, banánnal és narancssal, emlékszem a hatalmas nappalira tele szarvasagancsokkal, ahol az összegyűlt rokonság a kandalló mellett hallgatta apám magyarországi beszámolóját.

Életemben ez volt a második 'rendszer váltás'. Úgy éreztem akkor, hogy itt valami filmszakadás történt, én ezt csak álmodom, ez nem a valóság, hamarosan fel fogok ébredni és megint ott találok magamat a bakonyszentkirályi futballpályán.

Ausztriából Svájcba mentünk, ahol apámnak egy másik testvére élt. Itt engem megint beírtattak egy bentlakó intézetbe, ahol nagy szeretettel és érdeklődéssel fogadtak, mind a tanárok, mind a diákok. Sokat meséltem nekik a forradalomról, Magyarországról. Először egy évig csak nyelvórákra kellett járnom, német-, angol-, francia- és olaszórákra. Németül, Erzsébet nénémnek hála, hamar megtanultam, így elkezdhettem a gimnáziumot, amit egyszer már Esztergomban (a valódi életben) elkezdtem.

Érettségi után a zürichi műegyetem vegyészmérnöki karára íratkoztam be. Hogy miért választottam ezt a pályát, azt most már nem tudom, az ember álmában irracionálisan cselekszik. Hamar rájöttem, hogy a molekulák világa ugyan roppantul érdekes, de nem nekem való. Gyávaságból és lustaságból nem tudtam azonban elhatározni, hogy átnyergeljek. Svájcban élő nagybátyám fizette a tanulmányaimat, albérleti szobámat és mindennapi megélhetésemet. Félttem, hogy ha megmondom neki, mást szeretnék tanulni, akkor leveszi rólam a kezét. Így hát nagy nehezen lediplomáztam.

Az első zürichi évem legnagyobb élménye a magyarságom és a magyarok újrafelfedezése volt. Az egyetem menzáján, ahova ebédelni jártam, abban az időben négy-öt „magyar asztal” volt. 25-30, velem nagyjából egykorú magyar diák járt oda rendszeresen. Hamarosan beolvadtam ebbe a körbe, egy olyan társaságba, akik átéltek '56-ot, ismerték Adyt, Rejtő Jenőt és Kocsis Sanyit, el voltam bővölve. Az új baráti kör hamarosan az egyetemen kívüli életembe is „begyűrűzött”, szabad időmet is szinte teljesen igénybe vette. Törzshelyünknek,

Zürich akkor legpatinásabb kávéházának, a Café Odeonnak mindennapi vendége lettem. Megvitattuk az eseményeket, amelyek középpontjában többnyire a gyengébb nemmel kapcsolatos élményeink és a magyar foci helyzete álltak. Azután nekiálltunk biliárdozni, sakkozni vagy ultizni. Emlékszem egy nyári meleg estére, amikor megérkezett „Ciceró”, az egyik magyar taxisofőr, izzadtan és fáradtan. A pincér kérdésére, hogy mit hozhat, ezt felelte: „Kilenc sört.” Ciceró egyébként – az igazi nevére sajnos nem emlékszem – a magyar ifjúsági vízilabda-válogatott tagja volt, egy majdnem kétméteres óriás, aki hosszú latin Cicero- és Tacitus-idézeteket tudott kívülről, innen származik a beceneve. Szegény már régóta egy égi kávéházban fogyasztja söreit.

„Az évek szálltak, mint a percek.” 1969-ben megnősültem, magyar lányt vettem feleségül, nem is volt más lehetőségem, mert a szegény svájci lányoknak ebben a társaságban nem volt igazán esélyük. Elkezdtem a felnőttek életét, ami, bevallom, eleinte nehezemre esett. Pénzkeresés, gyermeknevelés, csupa számomra mindaddig ismeretlen megpróbáltatás. Ezeket avval igyekeztem kompenzálni, hogy amikor tudtam, menekültem a fiúkhoz, a magyar gettóba. Szegény feleségem sokat szenvedett emiatt, 1989-ben, hosszú beháborúk után el is váltak útjaink.

1988–89-ben az addig csendesen folydogáló életet a zürichi magyar gettóban alapvető változások érték. Az itthoni események lázba hozták bennünket is. Megalakult a „Zürichi Kerekasztal Társaság”, amelynek elsődleges célja a „magyar demokratikus átmenet támogatása” volt. Lelkesek, de elképesztően naivak voltunk, még sokkal inkább, mint az itthoniak. Nem ismertük a valós helyzetet, nem ismertük a szereplőket, nem láttuk a potenciális veszélyeket. Ellenzéki politikusokat hívtunk meg előadásokra. Többek között Deutsch Tamás, Debreczeni József és Bauer Tamás voltak a vendégeink. Az előadásokat a zürichi magyar emigráció lelkesedve fogadta, egy-egy előadásra száznál többen is eljöttek.

Az évek folyamán, ezt talán egy tapasztalt társadalomtudós előre megjósolhatta volna, a Zürichi Kerekasztal hasonló katarzisokon ment keresztül, mint a magyarországi ellenzék: egyre kevesebb lelkesedés, egyre több vita és széthúzás lett a vége.

Én 1996-ban hazaköltöztem. Életem harmadik rendszerváltása volt ez, de történt valami nagyon érdekes. Alig telt el egy év, amikor elkezdtem érezni, hogy most bezárult a kör, vége a filmszakadásnak, ott vagyok megint a bakony-szentkirályi futballpályán.

2007-ben Batthyány Lajosra, a vértanúhalált halt, első magyar miniszterelnökre emlékezünk.

Evvel kapcsolatban eszembe jut anyai dédapám, Széchenyi Viktor gyakori mondása: „Krumplinemzetség vagyunk!” Amikor megkérdezték tőle, hogy ez mit jelent, azt válaszolta: „A java a föld alatt van.”

Turczi István
 Mono logos

Nem tudok semmit,
 s ha tudok is,
 nem érzek semmit,
 s ha érzek is,
 nem emlékszem semmire,
 csak az előttem álló útra,
 a vér árnyékából kilépő holnapokra,
 gyertyák sístergő jajszávára,
 a könyvek fölé hajló fiú-királyra,
 a befagyott tavon átkelő hajnalokra,
 mocsarak bűzéere, források melegére,
 egy kolostor keserves köveire,
 szép szobor vállán fekete madárra,
 egy meg nem született gyermek hívására,
 a tér nélküli súly ígéreteré,
 és a nevemre, amit ettől a tájtól kaptam.
 Nem emlékszem semmire,
 csak arra, hogy nem tudok
 és nem érzek semmit.

Memento

(A tatai zsidók utolsó útja a vasútállomásra)

*„E nemzetségből csak egy fénykép marad”
 Mordechay Avi-Shaul
 (Petri György ford.)*

Emlékezzél!

Akár a rongyos ködhegyek a foszló virradatban,
 némaság virágzik,
 s elnyílik az utolsó utáni füstös pillanatban.
 Két sorban vonulnak
 felfelé a kaptatón; siet mind, mintha imára menne.
 Mintha a síneken túl
 szidur-lapok közt bújtatott remény teremne.

Hátrahagyott
 kegytárgyaik fölött a reggeli nap kábán áthajol.
 Üres a gyülekezet háza.
 Szombat királynő, mondd, merre bujdosol?!
 Kifosztva a táj is,
 ábrázattalan, szürke massa ez a szép vidék.
 Nem méri önmagát,
 hisz többé már nem otthon: valahavolt menedék.
 Nekik nem maradt
 más, csak a lezárt szemhéj mögött izzó szégyen
 és a kimondatlan szavak
 értelmét egymástól elsáncoló tudat: *überleben!*
 Belzec, Treblinka,
 Sobibor, Dachau, Chelmno és Oswiecim...
 Imbolygó árnyak
 a rettegés ködön és dallamon átszűrt éjein.
 Kemencemélyi csend –
 milliók sorsát jelölő rövidke héber szó: SOA.
 Szín- és tetthelyek közt
 korbácsként hajt előre, hogy többé soha, soha.
 A bölcsek szerint
 kilencszázhárom halált teremtett az úr,
 Azután még egyet,
 ha a mózesi nép újkori figyelme netán lazul.
 A módszer velejét
 listák, jegyzőkönyvek őrzik, fotók és fonográf.
 Recsegő hangon szólt
 a végső megoldáshoz illő *Arierparagraph*.
 Hatvan év a hatmillióhoz...
 Ha kérdeznéd, fiam, hogy kiért vagy ki ellen
 porlad az Idő a tenyeremben
 – nincs válasz; az emlékezet engesztelhetetlen.
 De számláld meg őket,
 mert egytől egyig mind megszámlálhatók.
 Vedd számba őket,
 kik emberként járták meg a nem-járhatót.
 Tartsd számon őket:
 a szív nem archívumban őrzött üres kartoték.
 Kérd számon őket!
 Kevés a két gyertya saját sorsodért...
 Ha néha megroppan is
 az irgalom száraz, gyönge ága,
 csak így lesz létednek
 újra gyökere, lombja, Magyarországa.

A távozó

A csönd egy hely a távozó szemében,
Törékenyebb, mint bármely faág,
Lombok közt rejtőzve rémületében
Eltűnik, úgy mutatja meg magát.

Rajzolatlan szavak világossága,
Ami ha belőle egyszer felragyog,
Megtudja, miért maradt árva.
Kötömbön egy név: ő nem is én vagyok.

Megteremti akkor égi mását,
Ellensúlyozni, ha másat nem tehet,
Öröktől rendelt barangolását,
És kitölteni a hiány alkotta teret.

Ugyanaz volt, lesz, ami van.
Belülről égő, önmagányi fény.
Átlátszik, néha megcsillan,
Mint egy kavics az idő tenyerén.

Mars poetica

Dávid fiainak

I Családi legendárium

Minden kezdet kezdetleges. A családi legendárium
Tésáig lapoz vissza. Tésa: félig Tündérlak, félig táj-
jellegű pénznyelő. Lent az Ipoly, fent a Börzsöny,
nyaralóknak közelebről palóc diznilend. Másként
az atyai nagyszülők egykor volt tényleg keserves
küzdemeinek népmesei motívumokkal tarkított
emlékhelye. Innen már el lehet indulni. Felfelé,
például, egész a nadrágszízjtelek magaslati pontjáig,
ahonnan éjjel, mondhatni, szédítő az égi panoráma.
Magamban csillagterápiának neveztem el, olyan
elnevezős fajta vagyok, amikor esténként 10 óra,
vagyis a gyerek villanyoltása után megindultam a
kaptatón az öreg diófán túlra az eget bóklászni. Itt

jön be a legendárium. Ami arról szól, hogy egyszer (de akkor biztosan) a villanyoltásban amúgy sem igen fényeskedő 8 és fél (!) éves egyfiam egyanya zajos fürdőszobai vizitje alatt utánam settenkedett. Puha, széles, óriásbébi-léptekkel, mint a rajzfilmekben. Ő is, ő is. Kis karját az ég felé lendíti. Nevezném szimbolikus pillanatnak, de itt még nem tartunk, különben is hűvös van. Pokrócot rá, karomba fel, összebújás. Mese indul. Csillagmozi, alámondással. Előbb a Hold. *Most akkor kifli vagy sarló? És mi az a sarló? Olyan éles, hogy levágná a vörös macsi fejét?* Macska, Hold kivégezve. Atteszem a másik karomra. Nehéz gyermek, jó húspan van, mióta van. „Kis vasgyúró”, mondaná Gizi néni, a valamirevaló szomszéd, sőt mondja is, ha kell, ha nem. *Ki húzza a Göncöl szekérét? Rajta ül a Fiastyúk? Most akkor Göncöl vagy Nagy Medve? Attól nagyon félnek a tyúkok. Miért nem Sarokcsillag? Kik laknak rajta? Ha nem, nem, de miért nem?!* Beszívja a látványt, mintha levegő volna. Közben zenei képzésben is részesül – tücsök által homályosan. Türelmem próbája ez az este, pedig rajongása tárgya, akár egy freskó, mozdulatlan. Megvár minden kérdést, megvár minden választ. Csodálatja magát akár hajnalig. Meddig őrzi meg a véletlen ezt a delejező tágasságot, morfondírozom, miközben széles pályáin kering az éj velünk. Érzem, hogy megremeg; fázik. Egyanya penge hangja jósolja a vést, de ő nem tágít. *Nem fáznak a csillagok? Mikor utazunk oda? Mi lesz, ha egyszer leesnek? És a bolygók, ugye, bolyognak? De ha csak bolyonganak, miért nem az a nevük, hogy bolyongó?* Ha az ég ábrái mind összeszaladnak tiltakozásul, az anyai szigor akkor is beparancsolt volna minket. Másnap többszöri hízelkedés, fogadkozások után nyáresti kalandunk megismételve. Már fényév, műhold, Tejút, üstökösök; felsőbb osztályba léphet. Nagyapjától hétvégén ajándékot kap. Úgy forgatja le-föl a műanyag fedelű, sasszegre fogatott, keménypapírra festett csillagtérképet, mint aki az *életével* játszik.

A szerkesztőség e verseivel köszönti a félévszázados költőt.